

RACÓ DE LA MEMÒRIA

LES JORNADES INTERGENERACIONALS A L'ESCOLA. UNA EXPERIÈNCIA DE TREBALL AMB L'ENTORN AL CEIP JAUME I DE LA SÈNIA. EL CAS CONCRET DEL MÓN DE L'OLIVERA.

*Olga Juan Moya
Jordi Miralles Verge*

Amb aquest article el nostre objectiu és presentar un resum del que són les Jornades Intergeneracionals de la Sènia, per tal de deixar-ne memòria i perquè la nostra experiència pugui servir d'exemple a altres educadors interessats a connectar l'escola amb la realitat que l'envolta i a fomentar el treball en equip entre els equips docents i altres institucions socials.

LES JORNADES INTERGENERACIONALS

El resultat de la col·laboració entre el CEIP Jaume I, l'Ajuntament i l'Associació de Jubilats de la Sènia ha donat lloc a les Jornades Intergeneracionals que any rere any se celebren amb els alumnes de Cicle Superior, és a dir 5è i 6è de Primària. Es treballa amb aquests alumnes perquè pensem que són prou madurs per entendre i assolir allò que els volem transmetre.

Els tres objectius bàsics són:

- a) Fomentar la relació entre dos generacions perquè, a poc a poc i a causa del ritme de treball i l'estil de vida, s'està perdent.
- b) Conscienciar els xiquets de la vàlua que té la gent gran gràcies a l'experiència viscuda i donar-los un reconeixement que l'actual societat no reforça gaire.
- c) Donar a conèixer a les noves generacions oficis, tradicions i costums que van desapareixent, i que són propis de la nostra cultura i patrimoni.

L'experiència que ara us presentem va començar l'any 1993, quan les tres institucions a què ens hem referit, amb els seus responsables al capdavant, van decidir engegar una col·laboració

que encara continua. En podeu trobar referències publicades al diari *El Punt*, de data 10-3-1998, i al diari *l'Ebre*, de data 19-3-1999.

Al llarg dels anys s'han anat treballant diferents temes sobre els quals la gent gran de la Sènia té coneixement directe. En

"El resultat de la col·laboració entre el CEIP Jaume I, l'Ajuntament i l'Associació de Jubilats de la Sènia ha donat lloc a les Jornades Intergeneracionals que any rere any se celebren amb els alumnes de Cicle Superior, és a dir 5è i 6è de Primària."

programar cada curs, els mestres responsables, coordinant-se amb els membres de l'Associació de la Gent Gran i de l'Ajuntament, decideixen quins oficis tractaran i de quina manera faran les explicacions, bé a l'escola o al lloc o taller on es desenvolupava normalment cada professió.

Sempre s'intenta fer de la forma més amena possible i aportant el màxim d'eines que s'utilitzaven abans i ara, perquè els alumnes les coneguin "in situ". Sempre s'explica la lògica del procés de treball i es deixa provar als alumnes per tal de fomentar l'aprenentatge. Partim de la base, sobradament demostrada, que els xiquets i les xiquetes interioritzen i aprenen més una cosa si tenen l'oportunitat de viure-la.

Si es necessita alguna cosa de la qual l'escola o els iaies no disposen, es demana ajut a l'Ajuntament, que col·labora en tot el possible. Ho fa de diferents maneres:

- Proporcionant, si és necessari, el lloc on elaborar el producte: sabó, pa, pastes... L'espai sol ser el Molí l'Abella, edifici de propietat municipal que disposa de cuina.
- Aportant els aparells de cuina per elaborar pastissos o altres productes.
- Subvencionant materials i desplaçaments.
- Organitzat una presentació i una cloenda amb berenar per a tots els participants a l'acabament de les jornades.

"Sempre s'explica la lògica del procés de treball i es deixa provar als alumnes per tal de fomentar l'aprenentatge. Partim de la base, sobradament demostrada, que els xiquets i les xiquetes interioritzen i aprenen més una cosa si tenen l'oportunitat de viure-la."

Habitualment les Jornades tenen lloc el 1r. o el 2n. trimestre, preferentment els mesos de novembre, febrer, març o abril. Al principi la durada era de quinze dies, i a mesura que han passat els cursos s'ha adequat a les necessitats de cada moment. Els cursos 2007-2008 i 2008-2009 s'han programat i realitzat al 1r. trimestre, concretament al mes de novembre.

Els temes que fins ara hem treballat són:

- Els forns de calç.
- L'ofici de fuster.
- L'ofici de ferrer.
- Els rossegadors.
- Elaboració de la mel.
- El carro i el burro ajuden a les feines del camp.
- Les feines del pagès a l'horta.
- La vida i feines del pastor.
- Elaboració del sabó.
- Elaboració del paper i els molins a la Sénia.
- Elaboració de pa a casa.
- Les monedes antigues.
- La caça i les seues modalitats.
- Els pesos i mesures antics.

- La pesca al riu.
- L'ofici de picapedrer.
- Els jocs antics: cèrcol, bòlit i tello.
- El pastisser.
- L'olivera. El procés de treballar la terra i plegar les olives fins a convertir-se en oli.
- Els masos.

Fa dos cursos, el professorat de 5è i 6è va decidir que un dels temes que sempre es treballaria a un curs o a l'altre seria l'olivera, ja que ha estat un dels mitjans de subsistència tradicionals del poble i de la comarca. La informació correspon a la programació i memòria de l'activitat feta el curs 2007-2008.

L'OLIVERA. EL PROCÉS DE TREBALLAR LA TERRA I PLEGAR LES OLIVES FINS A CONVERTIR-SE EN OLI.

Objectius:

- Conèixer un ofici antic i actual del nostre poble.
- Reconèixer les diferents i principals màquines i eines utilitzades per a treballar la terra i plegar les olives.

“Un dels objectius és valorar l'esforç i el sacrifici del pagès, tenint en compte que la climatologia influirà molt en el fet de tenir o no una bona collita, malgrat que hagi treballat molt.”

- Aprendre les principals activitats del pagès, des que es planta i s'empelta una olivera, fins que les olives són transportades al molí.
- Conèixer diferents classes d'olives del nostre poble i els diferents tipus d'oli segons el grau.
- Veure el procés que segueix l'oliva des que arriba al molí fins que es converteix en oli.
- Observar la maquinària i els estris que es fan servir en un molí antic d'oli.
- Conèixer la vestimenta típica de la plegadora i els seus costums.
- Aprendre diferents utilitats de l'oli.
- Valorar l'esforç i el sacrifici del pagès, tenint en compte que la climatologia influirà molt en el fet de tenir o no una bona collita, malgrat que hagi treballat molt.
- Adonar-se de la relació entre preu - treball - temps d'aquest aliment de primera necessitat.

Alumnes aprenent a plegar olives

Alumnes de 5è A, curs 2007-2008

Alumnes de 5è B, curs 2007-2008

Alumnes de 5è C, curs 2007-2008

"[...] a l'aula s'intenta motivar els alumnes. Els preguntem qui de la seua família treballa o ha treballat la terra, si han ajudat a plegar olives, si tenen algun estri a casa, alguna faldeta de plegar, què coneixen de l'olivera, etc."

Continguts

Les explicacions teòriques dels tutors, treballades amb el dossier que tots els alumnes tenien, tractaven sobre: l'olivera, el treball de pagès, la collita de les olives, com es feia l'oli abans, com es fa l'oli ara i utilitats de l'oli.

En un segon moment se'ls va presentar un recull de cançons populars, un recull de poemes, un recull de dites i refranys i un recull de frases fetes; tot relacionat amb l'oli i les seues utilitats.

Materials

- Tractor, corró, cubes, diferents tipus d'adobs, màquines de sulfatar, tisoires d'esporgar, escarradors, ungles de llauna de plegar, xerracs amb diferents mànecs i diferents allargadors, motoserra, diferents màquines de plegar, cabassos, esporgador...

- Material escolar, dossier inicial bàsic, recull de dites i refranys sobre l'oliva i l'olivera, recull de cançons, recull de poemes...

Llocs on es desenvolupa l'activitat

- L'aula.
- Una finca d'oliveres.
- Un molí antic en funcionament.

Temporalització

Fa uns anys les activitats es feien quinzenalment, durant els mesos d'octubre i novembre o març, abril i maig, depenent dels temes. Els dos últims cursos s'ha treballat setmanalment des d'octubre fins a desembre.

La **primera sessió** és la Jornada Inaugural. Es va fer al saló d'actes de l'escola, on es van reunir tots els participants de les Jornades Intergeneracionals: alumnes, mestres-tutors, Associació de Jubilats, directora, regidora i alcalde. Aquests tres últims van ser els que van donar per inaugurada aquesta activitat, i després els mestres van explicar el

calendari a seguir. Aquest acte inaugural va durar aproximadament una hora.

Les **sessions 2 a 5** són de treball a classe. Es dediquen a explicacions teòriques, treball amb el dossier i el recull de cançons, poemes i dites. Si l'equip docent considera que es necessita una altra sessió de treball a l'aula, la fa servir.

La **sessió 6** és pràctica. Es fa en una finca d'oliveres durant tot un matí, des que arriben a l'escola fins que és l'hora de marxar cap a casa.

Les **sessions 7 a 10** es destinen a la redacció de l'experiència viscuda, acompanyada d'un dibuix. Tot el treball es fa a classe de manera individual, per tal que la família no pugui interferir. S'hi pot destinar una sessió més si es considera necessari.

Un cop acabada l'activitat hi ha una **sessió de cloenda** al Casal de la Gent Gran.

Desenvolupament de l'activitat

Treball previ a l'aula:

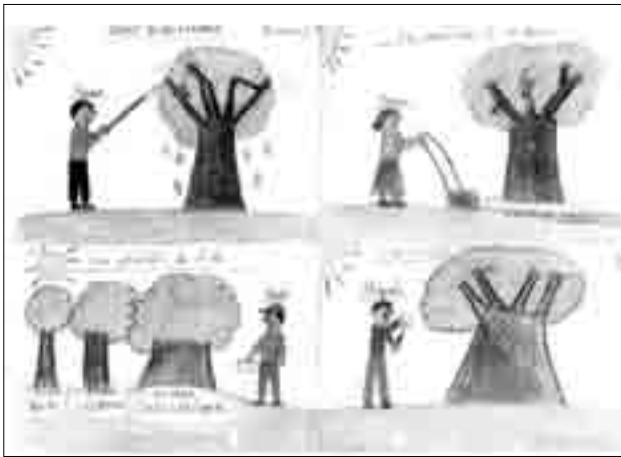
Primerament, a l'aula s'intenta motivar els alumnes. Els preguntem qui de la seua família treballa o ha treballat la terra, si han ajudat a plegar olives, si tenen algun estri a casa, alguna faldeta de plegar, què coneixen de l'olivera, etc.

Després es reparteix a cada alumne un dossier elaborat pels professors, sempre intentant lligar els conceptes que surten amb el que s'ha treballat a l'àrea de Socials, Naturals o a d'altres àrees, i amb els eixos transversals. Cada mestre treballa el dossier segons el seu propi criteri metodològic: fent resums d'algun apartat, fent dibuixos, memoritzant poemes, cançons, dites i refranys...

Implicació familiar:

S'intenta implicar els alumnes invitant-los a participar, portant a classe eines de la família que tinguin a casa, o aportant idees i procediments que fan servir els seus iaïos o familiars si treballen la terra.

"[...] la mestra artesana anava vestida com les antigues plegadores, és a dir amb faldetes llargues, mocador al cap, espartenyas i toca. Se'ls van explicar els costums antics, el perquè d'aquesta vestimenta i la paga que rebien per un dia de treball."

Dibuixos premiats per l'Associació de Jubilats de la Sénia.

Treball de camp:

És molt important la **planificació prèvia de la sortida amb els mestres artesans**. Aquests són els veritables experts en la matèria que estudiem i cal escoltar de quina manera volen portar a terme l'activitat. Els mestres educadors, però, són els qui coneixen el grup i els qui han de gestionar-ne el funcionament. La col·laboració i el pacte previ entre les dos parts és fonamental per a l'èxit de l'experiència. S'invita els iaïos que han de portar a terme l'activitat a venir a l'escola en horari extraescolar i juntament amb els mestres es fa la programació de la sessió pràctica que permetrà aplicar, a la pràctica i "in situ", tot el que s'ha treballat prèviament a l'aula, a més de mostrar eines i procediments.

Les **sortides** es van fer amb una seixantena d'alumnes que vam distribuir en quatre grups. Tot depèn de la quantitat de iaïos i iaïes voluntaris

de què es disposa per a fer les explicacions i demostracions. D'aquesta manera els alumnes van tenir més atenció i va ser més fàcil controlar-los. Al no ser un grup tan nombrós, també van poder prendre apunts i fer dibuixos més fàcilment. Cada grup va estar amb un iaïo o iaïa, i cada un d'ells tenia assignada una part a explicar.

Durant la **primera sortida** a la finca d'oliveres, els grups van fer una roda d'activitats:

***1r. grup: preparació de la terra**

Adobar, llaurar, sulfatar, fumigar, podar, escarrar... Al mateix temps se'ls ensenyaven els estris necessaris i la forma de fer-ho, fins i tot alguns alumnes ho practicaven.

***2n. grup: classes d'oliveres i d'olives**

Com podem conèixer les diferents classes d'olives i d'oliveres, com fer un empelt, com naixen oliveres de forma espontània perquè els tords, estornells

"Una segona sortida va consistir en la visita a un molí d'oli antic encara en funcionament. Allí van observar el procés que segueix l'oliva des que surt de la finca fins que arriba al molí i es converteix en aquest aliment bàsic de totes les cuines i de la nostra alimentació."

“Per tal d’incentivar la participació i el treball de cada classe, l’Associació de Jubilats dóna un premi al millor treball de cada classe i l’Ajuntament fa entrega d’un obsequi a tots els participants.”

i altres aus es mengen les olives i, al caure el pinyol a terra, pot donar lloc a un altre arbre... Se’ls va ensenyar de forma pràctica com fer un empelt, diferents classes d’olives i diferents classes d’oliveres.

***3r. grup: formes de plegar les olives**

Aquí la mestra artesana anava vestida com les antigues plegadores, és a dir amb faldetes llargues, mocador al cap, espadnyes i toca. Se’ls van explicar els costums antics, el perquè d’aquesta vestimenta i la paga que rebien per un dia de treball. Cada alumne va rebre de regal dos ungles de llautó fetes per un dels mestres artesans, perquè poguessin plegar les olives com antigament es feia. D’aquesta manera s’adonaven de l’esforç, del temps que costava omplir un cabàs i de la incomoditat de la postura, amb el consegüent cansament de cames i esquena.

També van veure diferents màquines de plegar d’un o dos corrons i van poder utilitzar-les. Un cop tenien el cabàs ple anaven a buidar-lo a la porgadora i veien com separava les fulles i les pedres de les olives. Aquesta activitat va ser la que va tenir més èxit.

***4t. grup: eines d’abans i d’ara i utilitats de l’oli**

Com que abans no hi havia neveres, una de les millors formes per a conservar aliments era l’oli, per això posaven el formatge cobert d’oli. L’oli també servia per fer llum amb un “cresol” -que se’ls va ensenyar i es va encendre- ja que a les casetes de camp quan es feia fosc no s’hi veien. L’oli servia per a fer medicaments, amb l’oli usat feien sabó, etc. També van conèixer que l’oli fins a un grau s’anomena oli d’oliva verge extra, que d’un a tres graus li diem oli verge i que el de més de tres graus s’anomena llampant. Al mateix temps se’ls va explicar que hi d’altres tipus d’oli com el de cacauet, d’ametlles, de colza, de gira-sol...

Vam veure la diferència entre els xerracs antics i els nous, que ara tenen un mànec llarg i, per tant, el pagès no necessita de cap escala per podar les branques més altes. Vam veure com és de ràpida i forta la motoserra, que ara l’agricultor ja no es desplaça amb carro i matxo

sinó amb furgonetes i tractors, etc.

Els grups d’alumnes no van seguir un ordre establert per fer el treball de camp, sinó que al començar s’assignaven aleatòriament

a un mestre explicador, i després seguien en rotació per tal que tots els xiquets i xiquetes passessin per tots els mestres jubilats i fessin totes les activitats.

Una **segona sortida** va consistir en la visita a un molí d’oli antic encara en funcionament. Allí van observar el procés que segueix l’oliva des que surt de la finca fins que arriba al molí i es converteix en aquest aliment bàsic de totes les cuines i de la nostra alimentació.

Treball posterior a la sortida:

De nou a l’aula, els xiquets i xiquetes van plasmar per escrit i amb dibuixos el que havien vist i treballat, així com les seues impressions personals. Tot es va fer en horari escolar, aproximadament vam dedicar unes 4 o 5 hores per fer les redaccions i els dibuixos. D’aquesta manera no intervenia ningú més en els seus treballs. Cada tutor va escollir el treball individual que va considerar el millor de cada classe. A més, en grups van confeccionar auques de tot el procés.

Sessió de cloenda

Hi assisteixen tots els alumnes participants, el Sr. alcalde i el/la regidor/a de l’àrea, tots els mestres artesans que havien participat en l’activitat, el president de l’Associació de Jubilats, la directora i els mestres tutors de cada classe. Els alumnes guanyadors llegeixen els seus treballs i ensenyen els dibuixos. A continuació l’Associació de Jubilats els entrega un premi. L’Ajuntament regala l’esmorzar per a tots els assistents, així com un petit obsequi per a tots els alumnes de les classes que han participat en l’activitat. Aquesta sessió sol durar mig matí, aproximadament des de l’hora del pati fins al moment d’anar cap a casa a dinar.

“Els mestres que participem en el projecte pensem que és una molt bona activitat, ja que impliquem la gent gran a participar en una activitat escolar i a relacionar-se amb altres generacions més joves, al mateix temps que ensenyen amb gran experiència i paciència allò que saben.”

Avaluació

De l'alumnat

Aquesta activitat no forma part de l'avaluació sistemàtica o sumativa del centre, sinó que està orientada a veure com l'alumne ha interioritzat tot el procés i els continguts treballats. És una avaluació formativa.

Per tal d'incentivar la participació i el treball de cada classe, l'Associació de Jubilats dóna un premi al millor treball de cada classe i l'Ajuntament fa entrega d'un obsequi a tots els participants.

De l'experiència

L'equip docent que ha dut a terme l'experiència es reuneix en finalitzar aquesta per valorar-ne el funcionament i el grau d'aprofitament per part de l'alumnat. Al mateix temps cada mestre aporta les propostes de millora que creu oportunes de cara a l'any següent. Es recullen també les observacions que en aquest sentit fan els col·laboradors externs, ja sigui els artesans o els polítics.

Difusió de l'experiència

El dia de la cloenda és el moment que es tria per difondre de l'activitat al poble. Llavors es llegeixen davant d'un micròfon els treballs guanyadors, es fan fotografies per a la revista local i es filma un vídeo per passar-lo per la televisió local. També es publiquen resums de les activitats i dels treballs guanyadors a la revista *Lo Senienc*, que té una secció cada mes dedicada a l'escola.

VALORACIÓ FINAL

Els mestres que participem en el projecte pensem que és una molt bona activitat, ja que impliquem la gent gran a participar en una activitat escolar i a relacionar-se amb altres generacions més joves, al mateix temps que ensenyen amb gran experiència i paciència allò que saben. Tant grans com menuts els veuen com una font de saber i de gran utilitat. Els xiquets aprenen i s'ho passen bé, element indiscutible que d'acord amb l'aprenentatge constructiu és bàsic.

El conreu de l'oliva dins de les "Jornades Intergeneracionals": una experiència d'aprenentatge constructiu vinculat a l'entorn. Curs 2007-2008.

Treballs guanyadors de 5è de Primària:

5è. A- Sònia Gascó Palau

5è. B- Pau Martí Barreda

5è. C- Emma Cervera Tena

Equip de les Jornades Intergeneracionals "L'olivera":

Fonts orals - Mestres explicadors:

Sr. Rafel Almuni

Sr. "Milio" Arasa

Sr. "Nasio" Cardona

Sr. Miquel Rodríguez

Sra. Maria Vidal

Guia ajudant: Sra. Judit Cardona

Lloc de realització de les sortides: Partida les Comes Finca i estris del camp, propietat del Sr. "Nasio" Cardona

Classes participants:

5è. A - Tutora: Pepi Ricart i Arrufat

5è. B - Tutora: Olga Juan i Moya

5è. C - Tutor: Jordi Miralles i Verge

Mestres de suport: Bernat Camps i Susana Querol

Participen:

CEIP Jaume I, la Sénia

Associació de Jubilats de la Sénia

Col·labora: Ajuntament de la Sénia

Fonts d'informació inicial publicades per a donar als alumnes: Centre de Recursos Pedagògics de les Garrigues.

Bibliografia

AMADES, Joan (1982) *Costumari Català*. Barcelona: Salvat; Edicions 62 (vol.V).

CEIP MIQUEL GRANELL d'Amposta. *El conreu de l'olivera* (dossier)

Codines, Rosa Ma.; Benet, Carme (1999). *Fundació Parc Temàtic de l'oli i pagès. Continguts i Objectius del dossier de treball*. Les Borges Blanques - Juneda: Centre de Recursos Pedagògics de les Garrigues.

CORREIG, M; CUGAT, L; RIUS, D. (1984) *Una capseta blanca que s'obre i no es tanca*. Barcelona: Graó.

ROIG, Josep; RAMOS, Ma. Teresa (1997). *L'oli d'oliva*. Barcelona: Pòrtic.

ROIG, Josep; RAMOS, Ma. Teresa (1979). *1.000 endevinalles catalanes*. Barcelona: Editorial Millà.

SALVÀ, Francesc (1981). *Aforismes i Refranys*. Barcelona: Salvatella.

SALVÀ, Francesc (1985). *Recull d'endevinalles*. Barcelona: Salvatella.